

УДК 378.14:81'243
Р. В. МИЛЕНКОВА
(Суми)

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМООРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗРОБКИ ОСОБИСТОГО ПРОЕКТУ СТУДЕНТА У ВНЗ

Ключові слова: особистий проект, життєве проектування, готовність до ціложиттєвого самовдосконалення, життєтворча компетенція.

Постановка проблеми. У суспільстві сформувалася тенденція до безперервного інноваційного розвитку, відповідати вимогам якого особистість може, тільки володіючи навичками самоорганізації та вмінням будувати й реалізувати свій життєвий проект. Означена проблема полягає у вирішенні суперечності між соціальним замовленням та недостатньою розробкою методик впровадження спеціальних занять із формування особистого проекту студентів.

Зв'язок даної статті з науковими та практичними завданнями полягає в тому, що вища освіта потребує вдосконалення в напрямі відповідності сучасним тенденціям підготовки успішної особистості.

Аналіз актуальних досліджень. У контексті дослідження було здійснено огляд наукових публікацій з означеної проблеми. Виявлено, що поняттям особистого проекту в педагогіці займалися І. Бех, Л. Даниленко, І. Єрмаков, О. Козлова, О. Пузіков та ін. З особливою увагою проблему життєтворчості розглядають у межах акмеології, зокрема автори К. Абульханова, А. Гусев, А. Деркач, В. Зазикін, А. Маркова та ін.

Мета статті полягає в розкритті особливостей процесу формування навичок самоорганізації та вмінь застосування методу проектів щодо професійного й особистісного розвитку фахівця у вищих закладах освіти.

Завдання даної статті полягає у виявленні факторів та умов, що забезпечують підготовку до майбутньої самореалізації студентів та побудови цілісної системи взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу.

Невирішеною частиною загальної проблеми вбачається розробка методичного забезпечення процесу формування у студентів навичок самоорганізації та самоактуалізації.

Виклад основного матеріалу.

Усе більше зростають вимоги до сучасної особистості, і все більшого значення нині набуває формування життєтворчої компетенції фахівця – його готовності креативно, позитивно і конструктивно будувати й реалізувати свій головний проєкт – власний життєвий шлях.

Зазначимо, що під життєвим проєктуванням ми розуміємо «цілеспрямовану (технологізовану) творчу діяльність особистості. Вона включає: визначення стратегічних життєвих цілей особистості; обґрунтування та взаємоузгодження (систематизацію) цілей; планування та моніторинг їх досягнення; реалізацію; аналіз та корекцію досягнутих життєвих результатів» [3, с.21].

Необхідними умовами, на думку вчених І. Єрмакова, Д. Пузікова, при цьому виступають: здатність та готовність до життєвого проєктування, а також відповідальність особистості [3, с.22]. Саме такі якості ми намагалися сформувати у студентів.

Опікуючись побудовою системи формування у майбутніх фахівців таких особистісних механізмів, які забезпечать їм можливість самовдосконалення не тільки в процесі навчання, але й після закінчення ВНЗ, ми визначилися з вибором педагогічних підходів до організації цієї системи.

Основним виступав акмеологічний підхід до розвитку особистості фахівця.

Саме акмеологічний підхід передбачав домінування проблематики розвитку творчих здібностей фахівців з метою досягнення ними максимальної особистісної та професійної самореалізації.

Оскільки акмеологія розглядає особистість водночас у психологічній та в соціально-професійній якості, ми намагалися реалізувати акмеологічний підхід у конкретних методологічних принципах, а саме:

- принцип суб'єктності діяльності (суб'єктом діяльності є нова якість особистості);
- принцип життєдіяльності (досягнення верхівки життєвого розвитку, максимальної життєвої реалізації);
- принцип співвіднесення потенційного й актуального та ін.

Таким чином, використання акмеологічного підходу саме до формування вмінь планування та самоорганізації сприяло максимальному перетворенню імпліцитних якостей особистості в експліцитні.

В експериментальній роботі ми прагнули допомогти студентам у досягненні максимального можливого рівня готовності до ціложиттєвого самовдосконалення, тому навчально-виховний процес було побудовано так, що крім включення до змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу інформації щодо життєвих компетенцій сучасного фахівця, використання інноваційних методів навчання і виховання, створення інноваційно сприятливого середовища у ВНЗ, було запропоновано в позанавчальній діяльності курс із формування навичок самоорганіза-

ції, планування та реалізації власних проєктів, який забезпечував взаємозв'язок основних напрямків процесу підготовки фахівців.

Система спеціальних процедур, лекцій, завдань, вправ, тренінгів, закладена в програму спеціальних позааудиторних занять, була спрямована на управління процесом розвитку особистості, актуалізації її творчих задатків, набуття якостей особистості, яка реалізується в швидкозмінному інформаційному просторі. Програма була спрямована на формування активної життєвої позиції, готовності до конструктивного та нестандартного вирішення проблемних особистих чи професійних ситуацій з урахуванням загальних соціальних цінностей. Формування конкурентоспроможних фахівців протягом навчання у ВНЗ передбачало сприяння поступовому переходу розкриття інноваційного потенціалу, готовності до постійної самоосвіти та самовиховання, розвитку здібностей до прогнозування результатів власної діяльності, перехід навичок самоорганізації з особистісного рівня на професійний, що повинно забезпечити ефективну самореалізацію випускників у майбутній професійній галузі.

Організація процесу розробки та впровадження особистих проєктів здійснювалась за трьома напрямками: навчальна, позанавчальна робота та самовдосконалення особистості, в яких теоретичні знання поєднувались з реальною практикою участі в творчих, культурних та інноваційних проєктах, здійсненням аналізу та прогнозування власних досягнень, оволодінням методами самоосвіти та самовдосконалення особистості, складанням індивідуальних програм саморозвитку.

При організації занять з життєвого проєктування ми враховували, що основними вимогами до використання проєктної технології виступають:

- значущість проблеми в дослідницькому і творчому плані, необхідність інтегрованого знання та дослідницького пошуку для її розв'язання;
- практична, теоретична, пізнавальна цінність передбачуваних результатів;
- самостійна діяльність студентів;
- поетапне структурування змістової частини проєкту;
- використання дослідницьких результатів [2, с.100].

Упровадження методу проєктів має комплексний багатомірний характер зі своїми недоліками та перевагами, тому при його організації викладачі намагалися уникнути таких основних помилок:

- спрощення та банального трактування проєкту як алгоритму, що автоматично веде до розвитку творчої особистості;
- догматизму, який може виявитись у тому, що метод проєктів буде розглядатися як єдиний засіб самоосвіти і самовиховання, що є невірним, оскільки необхідним є саме індивідуальний підхід; тільки висока дидактична методична підготовка викладачів дозволяє розширити перспективу та результативність проєктного методу;
- вузької спрямованості, яка не враховує необхідності проведення міждисциплінарних проєктів, тому що цінності подальшої самоосвіти виховуються в процесі вивчення різних предметів, використання міжпредметних зв'язків та розуміння того, що в реальному житті планетарного характеру набувають саме такі синтетичні проблеми, як глобалізація економіки, досягнення екологічної рівноваги тощо;
- перебільшення оптимізму врахування виключно нових позитивних можливостей методу проєктів, оскільки існує небезпека зниження почуття відповідальності перед однокласниками: невірна методика та використання тільки індивідуальних проєктів може розвивати індивідуалізм, тому слід приділяти достатньо уваги колективній роботі [6, с.13-14].

Таким чином, використання методу проектів є необхідною складовою процесу формування навичок самоорганізації та підготовки особистих проектів, але потребує критичного ставлення та детального аналізу результатів.

Підкреслимо, що проектування застосовувалося нами в різних напрямках підготовки фахівця. Зокрема, спочатку студенти впроваджують метод проектів у навчанні. На практичних заняттях та в ході самостійної роботи вони розробляють організаційні, управлінські та технологічні проекти та публічно захищають їх. За результатами захистів проводяться конкурси на найкращий проект. Крім того, студентам надається можливість випробування проектного методу в ході навчально-виробничих практик. Найкращі інноваційні проекти використовуються при навчанні інших студентів (банк інноваційних проектів). На останньому етапі навчання майбутні фахівці виконують комплексну дипломну роботу, яка є по суті інтегрованим проектом, спрямованим на вирішення проблем розвитку галузі майбутньої професійної діяльності.

Отже, маючи достатній досвід у цій галузі, студенти розуміють, що проектування можна застосовувати не тільки в межах навчальних дисциплін, а й до життя людини. У допомогу студентам викладачі пропонують курс «Самореалізація особистості в різних сферах життєдіяльності», що складається з лекційних та тренінгових занять. Студенти визначають напрямки самореалізації, працюють над усвідомленням свого життєвого призначення. Процедура пошуку відповіді може відбуватись за такими умовними етапами [2, с.285]:

- зверніться до відповідної літератури (наукової, художньої, мемуарної) для усвідомлення самої проблеми: що розуміють під смыслом життя; чи є об'єктивний та спільний для всього людського роду життєвий смысл; що може бути смыслом індивідуального життя, які варіанти пропонують історія, література, життєві долі історичних особистостей та повсякденний життєвий досвід;
- проранжуйте (це може бути виконано в процесі тестування) особисті життєві цінності та пріоритети; найбільш значуща цінність за шкалою пріоритетів може виступати у світі особистості як найвищий життєвий смысл;
- використайте спеціальні психологічні тести для виявлення глибинного життєвого смыслу, який може «заягати» в підсвідомості й «висвітлюватись» на когнітивному рівні;
- вдайтеся до методу саморефлексії з установкою на відкриття себе для самого себе, що передбачає чесний, відкритий, без лукавства діалог особистості з самою собою;
- проаналізуйте деякі найбільш значущі події в альтернативних життєвих ситуаціях, які вимагають відповідального вибору, виявіть мотиви та відтворіть психологічну картину поведінки (на когнітивному, емоційно-вольовому та поведінковому рівнях) у цій ситуації, особливо велике діагностичне значення мають екстремальні ситуації, які дають змогу виявити глибинний життєвий підтекст особистості...

Усвідомлення мотивів власної діяльності допомагає студентам визначитись з вірогідними напрямками життєвої самореалізації. Запропонований курс занять закінчується дискусією «Життєві перспективи сучасного студента» зі складанням схеми, яка відображує варіанти його особистісного та професійного розвитку. Схема має такі складові: цілі, завдання, засоби, дії, можливі результати і базується на потенціалі особистості, її життєвому досвіді та прогнозуванні.

Оскільки формування навичок самоорганізації передбачає засвоєння системи певних знань, вмій та цінностей, у дослідженні були використані результати ро-

боти Н. Тализіної [5, с.47], де було виокремлено такі вимоги до управління процесом засвоєння, як: 1) встановлення мети управління; 2) з'ясування стану керованого процесу; 3) визначення програми впливів, яка передбачає основні перехідні стани процесу; 4) забезпечення систематичного зворотнього зв'язку; 5) забезпечення обробки інформації, отриманої з каналу зворотнього зв'язку з метою впровадження коригувальних (регульовальних) впливів та їх реалізації.

Отже, враховуючи вище означені підходи та конкретизуючи їх в аспекті даного дослідження, можна стверджувати, що процес формування навичок самоорганізації студентів передбачає:

- розроблення цілей розвитку успішної, конкурентоспроможної в особисто-му та професійному полі особистості;
- створення системи інноваційних стратегій;
- аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища ВНЗ з метою визначення напрямів досягнень;
- аналіз особистого потенціалу студентів;
- оцінку ситуації попиту на фахівців у професійній галузі;
- підготовку професорсько-викладацького складу ВНЗ до впровадження елементів життєтворчості в навчально-виховний процес;
- планування та організацію процесуальної частини з формування навичок самоорганізації з відповідним підбором змісту, форм, методів, засобів, принципів та підходів до педагогічного впливу на особистість щодо поставленої мети;
- використання інноваційних педагогічних, управлінських та інформаційних технологій;
- оцінку ефективності застосування процесуальної частини;
- аналіз слабких сторін та ризиків у формуванні життєтворчої компетентності майбутніх фахівців, визначення методів їх мінімізації;
- дослідження доцільності та підготовку адекватної форми для використання і передавання педагогічної технології формування та розвитку проектного ставлення до самореалізації.

Зрозуміло, що отримати позитивні результати від процесу формування навичок самоорганізації студентів неможливо без організації управління та регулювання процесом засвоєння знань, вмінь, цінностей людини з визначеним життєвим кредо.

У побудові процесу управління формуванням навичок самоорганізації студентів ми намагалися реалізувати виділені О.Мармазою загальні функції управління, які складають управлінський цикл, а саме [4, с.60-61]:

- аналітико-прогностична функція (полягає у спрямуванні на аналіз управлінської ситуації, визначення проблем, встановленні закономірностей та тенденцій розвитку окремих явищ, об'єктивній оцінці ситуації, моделюванні та прогнозуванні майбутнього);
- функція планування (розкривається у визначенні перспектив, цілей та шляхів їх досягнення);
- організаційно-координаційна (реалізується у визначенні місця і ролі кожного учасника процесу в плані досягнення поставлених цілей та координації та інтеграції наявних ресурсів – часових, кадрових, матеріально-технічних);
- контрольно-оцінювальна (функція, яка забезпечує моніторинг досягнення цілей та полягає у порівнянні стандартів, норм, планів та реального стану явища; гуманістичний характер, оптимістичність, навчально-методична спрямованість, гласність та інформаційна достатність у виконанні цієї функції нині виходить на

передній план порівняно з перевітками кількісних оцінок, які замінюються на самоатестацію);

– регулятивно-корекційна функція (використовується для підтримки системи організації на оптимальному рівні і полягає в коригуванні за наслідками контролю).

Висновки. Таким чином, навички самоорганізації та побудови особистого проекту студентів можуть і повинні формуватися в процесі їх професійної підготовки у ВНЗ. Для досягнення цієї мети розроблено комплекс методичного забезпечення, яке за допомогою запропонованої системи управління сприяє формуванню та розвитку життєтворчої компетенції майбутніх фахівців.

Серед перспектив подальших розвідок із напрямку – дослідження соціальних впливів на розвиток сучасної особистості та вивчення досвіду педагогічного загалу зарубіжжя щодо формування особистості у перехідних станах суспільства.

Література

1. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионала/ А.А. Деркач. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: НПО МОДЭК, 2004. – 752 с.
2. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: Науково-методичний посібник / за ред. І.Г. Єрмакова – Запоріжжя: Центріон, 2005. – 640 с.
3. Єрмаков І. Життєвий проект особистості: від теорії до практики: практично зорієнтований посібник / І.Г. Єрмаков, Д.О. Пузіков. – К. : Освіта України, 2007 – 212 с.
4. Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / О.І. Мармаза. – Харків : Видав. гр. Основа, 2004. – 240 с.
5. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний: психологические символы. – 2-е изд./ Н.Ф. Талызина – М. : МГУ, 1984. – 344 с.
6. Шишов С.Е. Проектный метод: проблемы и перспективы // метод проектов в технологическом образовании школьников: материалы Международного семинара / С.Е. Шишов. – СПб. : Издательство РГПУ им. А.И. Герцена, 2001. – 178с.

*Р. В. Миленкова
(Сумы)*

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ САМООРГАНИЗАЦИИ И РАЗРАБОТКИ ЛИЧНОГО ПРОЕКТА СТУДЕНТА В ВУЗЕ

Статья раскрывает особенности формирования навыков самоорганизации и использования методов проектов в отношении профессионального и личностного развития специалиста на протяжении его обучения в вузе.

Ключевые слова: личный проект, жизненное проектирование, готовность к самосовершенствованию на протяжении всей жизни, життєтворческая компетенция.

R. V. Milenkova

FORMING SKILLS OF SELFORGANIZING AND CONSTRUCTING A STUDENT'S PERSONAL PROJECT DURING HIS STUDYING IN HIGH EDUCATIONAL INSTITUTION

The article deals with some peculiarities of forming skills of self-organizing and using projects in self-constructing of future specialists' professional and personal life while they are studying in high educational institution.

Key words: personal project, life projecting, life-long self-improvement, life-creating competence.